

Կոմսյոն

823

Բաղադրանքը լեզուից

865
4-18

Ռիֆու
1890

6138

Հրատարակութիւն «Աղբիւր» եւ «Տարազ» պատ. Հանդէսների № 26

865
4-18
ար

ԱՐՏԻՆՐՕ ԿԱՄՊԻՕՆ

Բ Ա Ս Կ Ա Կ Ա Ն Լ Է Գ Ե Ն Գ Ա

«Աղբիւրից» արտատպած

4895

ԹԻՓԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ «ԱՐՐՐ» Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

Գրքագիտ. տր. եւ Տարեանից. փոք. տեղեւոյթ:

1890

Дозволено цензурою, Тифлисе, 1890 г. 6-го сентября
Тиф. „Апост“ Т. Я. Назарьян. гюл. Головки. пр. и Барят. үл.

Գիշեր էր: Մի քանի ժամ սրանից առաջ, երբ զեռ արե-
գակը փայլում էր հորեզօնի վրայ, էսկալ-էռեւայում տե-
ղի ունեցաւ մի դէպք, որ զրկում էր բասիներին պատուից
ու բախտից: Պատշգամբի վրայ կըթնած, ես նայում էի հե-
ռուն: Աչքերիցս առատ հոսում էր արտասուքը. իսկ սիրտս սաս-
տիկ ցաւի և սրտնեղութեան ազդեցութեան տակ միայն հա-
ռաչանքներով ու յօգոցներով էր արտայայտում իր բարկու-
թիւնը: Մաքուր, կապուտ երկնակամարի վրայ վսեմաբար բար-
ձրանում է փառահեղ լուսինը և հրաշալի աստղերը, իսկ իմ
հայրենիքը, իմ թանգագին սիրուն էսկալ-էռեւան տքնում էր տան-
ջանքների, հարստահարութեան և ամօթի մէջ:

—Աւանդ, ասում էի ինքս ինձ, բոլորը կորաւ հիմա. բաս-
կերի լեռները վրայ այժմ յաւիտեան կըլուի տամբուրիների
ձայնը, հովի երգը, բասի աղջկանց դափը և դարբնոց-
ների դղրդիւնը: Նրանց տեղ հիմա կըլաւ մայրերի լացն ու
հառաչանք, որոնցից տարէցտարի պիտի խլեն նրանց որդի-
ներին: Սասունձ իմ, ինչպէս ս.գատուիւնք այդպիսի խայտառա-
կութիւնից:

—Մի վախի՛ր, գնանք միասին: Ես հին ժամանակների
հրեշտակն եմ: Ես կը սովբեցնեմ քեզ, թէ ինչպէս էին վարում

քո նախնիքը, երբ հայրենիքին մի փորձանք էր սպառնում, ինչ դերք էին բռնում նրանք վտանգաւոր վճռողական բողէներին: Յանկանճում ես ինձ հետեւիլ:

Ես պատասխանեցի՝ այո: Հրեշտակը վերցրեց ինձ իր կոնքերի վրայ, ինչպէս մայրը գրկում է իր դաւակին, ու բաց անելով իր սախտակ թեւերը, բարձրացու դէպի անսահման կուսոյտ տարածութիւն:

Նրբ որ մայր մտնող արեգակի ճառագայթներն սկսում են ոսկի դոյնով ներկել լեռների գագաթները, արտուտիկը լոյս փնտրելով, լծողնում է մութ կանաչը, երկինք է թռչում: Մենք էլ էինք բարձրանում, բայց աւելի արագ քան արտուտիկը. շտաղում էինք իմանալ անցած դարերի գաղտնիքը. ես երբէք չեմ մոռանալ այն պատկերները, որոնք բողէապէս փայլում էին աչքերիս առաջ, երբ հրեշտակը սրբնթաց բարձրացրեցում էր ինձ երկինք: Գլխիս վերեւ փուլած էր աստղափայլ երկնակամարը՝ ամենակարող Աստուծոյ ամենահրաշալի ստեղծագործութիւն, ցածրում երեւում էր երկիրը, մարդկային բանտը—այդ տխուր արտասուքով ջրած մշտական վառքի ճանապարհը: Այս կողմում արծաթափայլ գետը, այն կողմում լեռների գագաթներ քիչ հեռուն—մերկ և անպտուղ ժայռերը, եղեւնիներից բաղկացած անտառներ, փրփրուն գետակները, մութ հովիտներ, խկ այնտեղ՝ հեռուն՝ անսահման անհանգիստ և այլծուփ ծովը:

Հինգ ժամից աւելի այսպէս թռչելուց յետոյ ամպերից վեր եկանք գետնի վրայ: Նրկիլը պատած էր թանձր մառախուղով: Նուրբ և հրաշալի ձայնը շնչոց ինձ. «Ուրախ եղիւ, մենք էսկալ—էսկալումն ենք»:

Հրեշտակը ձեռքերը երկինք բարձրացնելով բացազանչեց.

— Զարթեցէք, մեռած էսկալ-էսկալցիներ, բարձրացէք, դուքս եկէք ձեր գերեզմաններից:

Այս խօսքերից յետոյ մառախուղն իսկոյն անհետացաւ և աչքերիս առաջ բացեց լեռներով և անտառներով պատած մի հովիտ: Մարդկանց մի ամբոխ խմբւած էր մի հաստ, բազմաձիւղ կաղնու շուրջը. այստեղ կային և տղամարդիկ, և կանայք, դեռահասներ և երեխաներ, որոնք շորերի վրայ հագած ունէքն վայրի կենդանիների մորթիւ ճղամարդկանց սև հագուստի վրայ գէնք էր փայլում. նրանց երկար մագերը փուլած էին ուսերի վրայ, խկ ոտներին հագած ունէքն փայտէ ոտնամաններ, ինչպիսիքները սովորաբար հագնում են լեռնաբնակ բափերը: Կանայք բոլորն էլ սախտակ էին հագնուած, արձակ մագերով ու օտարորթիկ:

Սուերում կաղնու հաստ ձիւղերի վրայ նստած էր մի ծերունի. նրա հագուստը, գաւազանը և ոտնամանները պարզ ցոյց էին տալիս, որ նա հովիւ էր, սակայն նրա խոր և խելացի հայեացքը վկայում էր նրա իմաստութեան մեծութիւնը: Ծերունու առաջ՝ մի խումբ պահապաններով պատած՝ կանգնած էր մի հռօմէական զինուոր: Հռօմայեցոց գէնքը ոսկուց էր, նրանց տէգերի ծայրերը աստղերի պէս փայլում էին. նրանք, բոլորն էլ, իրանց գէնքերով և թանգագին շորերով թագաւոր էին երևում բափերի հետ համեմատելով:

Ծերունին և զինուորը երկար խօսում էին լատին լեզուով. վերջապէս օտարականը հանեց մի մագաղաթ, և ասելով՝ ահա ինչ է պահանջում տիեզերքի իշխանը, կարդաց. «Սկաւախոս Օգոստոս, իշխան տիեզերքի և Հռօմի կայսրը ողջուեցում է Բւշին»:

Տոմայօին, Առակիլին, Լեկարիդին, Զառին և միև առաջնորդներին և աւաղներին: Ժամը հասաւ յաւիտեան փակելու Յանոսի տաճարի դռները: Աստուածները ցանկանում են, որ տիեզերքի բոլոր ազգերը ապրին սրբազան կայսրների իշխանութեան տակ: Ասիան, Աֆրիկան և Արտաքսան հպատակեցին հոսմէական իշխանութեան. միմիայն մի աղգ, հեռու Սպանայում, չի հնազանդում և չի վճարում ինձ՝ ամենակարող կայսրիս պարտուպատշաճ հարկը: Ես ծնեա՞ծ եմ աստուածների կամքը կատարելու համար. այս պատճառով Կանդաբերիայի ավերքին ես չմբցի մի ահագին զօրք հետևակներից և հեծելազօրքերից բաղկացած: Բայց իմ մեծահոգութիւնը աշխարհքին ցոյց տալու համար, ես Նախ քան պատերազմ սկսելս, ձիթեմու ձիւղ եմ ուղարկում ձեզ:

„Իմ դեսպանը՝ իմաստուն Լուցիոս-Սերգիուսը՝ կը յայտնի ձեզ, թէ ինչ միջոցով կարող կը լինիք ստանալ Հոսմի բարեկամութիւնը: Ես ձեզ հաշտութիւն եմ առաջարկում, բասկեր, ընդունեցէք ուրախութեամբ: Հակառակ դէպքում ամբողջ Կալաիքիան կը լցւի պատերազմի թշուառութիւններով—այն է մահով և կործանումով:

„Կասկածալիցիք իւրիտերը թող պահպանի ձեր կեանքը. —Պորտուս—Վիկտորիա, իդայք Մարտի. մեր իշխանութեան ութերորդ տարին: Կայսր-Ռոմասոս իմպերատոր.“

—Ի՞նչպէս համարձակեցար դու, Իւլին-Տոմայօ, հաւաքել մեզ այստեղ այդ յանդուգն գրութիւնը լսելու: Որո՞տ և կայծակ: Աշխարհի սկզբից մինչև այժմ իմ ծնողքս և նախնիքս ապրել են, ոչ մէկի լուծը չընդունելով, ես էլ ցանկանում եմ ազատ մեռնել:

—Այո, այո, Բէհէն-Առակիլ, մենք բոլորս, ինչպէս և դու, կամենում ենք ապրել և մեռնիլ ազատ, առանց ոչ մէկի լուծի, աղաղակում էին բոլոր ներկայ եղողները: Իւլին Տոմայօն աջ ձեռքով նշան անելով, ասաց.

—Լսեցէք, եղբայրներ, շատ մասը դուք դեռ չէք իմացել . . . Մթթէ դուք կարծում էք, թէ ես Կալաիքի-Կալաիքի արդատ որդին չեմ . . .

—Ոչ, ոչ, ներքը մեզ, խօսիր:

—Նս երկար խօսեցի հոսմայեցոց դեսպանի հետ, և ահա թէ նա ինչ ասաց. բասկերը պէտք է ուղարկեն կայսրին տարեկան ութ հարիւր առողջ և ուժեղ երիտասարդներ և երկու հարիւր զեղեցիկ, մատաղահաս աղջիկներ: Որովհետև մեր երիտասարդները զեղեցիկ են և ուժեղ, նրանք միշտ կայսրին սկստի ծառայեն, իսկ մեր աղջիկները կը լինին կայսրուհու աղախները: Այլ խօսքով. առաջինները պիտի պահպանեն տիեզերքի իշխանի թանգագին կեանքը, իսկ միւսները, ծառայելով կայսերական պալատում, պիտի վայելեն, ինչպէս ասում են հոսմայեցիք, ամենամեծ փառքը աշխարհիս երեսին: Բասկեր, մթթէ դուք ուրախ չէք այս մեծ ողորմութեանը:

Ամբոխի մէջ բարձրացաւ անասելի տրտունջ և անբաւականութիւն. լսեցին աղաղակներ, անէծք, և սուլոց. . . Երբ ամբոխը քիչ հանդարտեց, Իւլին-Տոմայօն շարունակեց.

—Լսեցէք, խնդրեմ, մինչև վերջը, ինչ որ ասաց ինձ հոսմայեցին: Բացի այս, մենք պէտք է վճարենք կայսրին տարեկան տասն հազար գինար, հինգ հարիւր եզր, երկու հազար օչխար, չորս հարիւր կով, ութ հարիւր խոզ և . . .

—Եւ լուսինը թի՛ արեգակը, բարկացած հարցնում է Բէհէն-Առակիրը:

—Նա պահանջում է, եղբայր, աւելի շատ, անհամեմատ աւելի շատ: Նա պահանջում է, որ մենք մեր ամենից չարագած սրբազան ծառը, որի տակ վճռում ենք մեր գործերը և միանգամից յաւիտեան հրաժարելով մեր իրաւունքներից, հպատակենք հոօմայեցոց օրէնքներին:

—Ինչո՞ւ այդ անարդար մարդը չի պահանջում, որ մենք նրա համար դուրս քաշենք մեր սրտերը կրծքերիցս ու տղիքներս փորներիցս, հարցնում է Լէկարեղին:

—Ի՞նչու այստեղից, հոօմայեցի, դուրս, թնդում է ամբօրսը:

—Ի՞նչ մինչև հիմա, շարունակում է Իւշին-Տօմայօն, լսեցիք առիւծի մօնչիւնը, այժմ նորան կը փոխարինէ աղէսի խարդախութիւնը և լետոյ գայլի օւնոցը: Իեսպանը հաւատացնում է, թէ հոօմայեցոց իշխանութիւնը ընդունելով, մենք աւելի երջանիկ կը լինինք: Հիմա վայրենի վագրերի նման մենք ապրում ենք լեռներում, իսկ այն ժամանակ մենք կապրինք քաղաքներում և ամեն բան կունենանք. այսօր մենք ծածկում ենք մեր մարմինը վայրի կենդանիների մորթիներով, իսկ վաղը մենք կը գուգւինք կերպասէ պերճ հագուստներով. այսօր մենք ապրում ենք խողերում, վաղը կը տեղատիւլենք փառաւոր պալատներ. այսօր մենք տգէտ ենք, վաղը իմաստուն կը դառնանք: Մտնենք, ուրեմն ոսկի վանդակի մէջ: Հակառակ դէպքում Կայսր-Օգոստոսը կըգայ իր անթիւ գօրքի հետ, տակնուվրայ կանէ ամբողջ Էսկալ-Էռիան, կը սպանի կանանցը և մարդկանցը, կը ծախի երեխաներին, կայրի բնա-

կարանները, ոտքի տակ կըտայ արտերը: Նա ոչ միայն կըկործանի Էսկալ-Էռիան, այլ նրա անունն անգամ կանհետացնէ: Ասացէք հիմա, սիրելի ընկերներս, ի՞նչպէս վարւինք, ի՞նչ անենք:

—Մեռնինք, մեռնինք, աղաղակում են բողոքեհանք, ձեռները դէպի երկինք բարձրացնելով:

—Այդ աղաղակը տարածւում է չորս կողմը ինչպէս ամպի որոտմունքը. տարածւում է արձադանգը, լեռները շարժւում են, ապառաժներ գլորւում են, դողում են անտառները, իսկ գետերը, սկսած ձիւնապատ Պիրէնեան լեռներից, սրընթաց հոսում են դէպի ծովը, կրկնելով մեռնինք, մեռնինք, բասկեր . . .

Իւշին-Տօմայօն բարձրանում է տեղիցը և ասում հոօմայեցուն:

—Օտարական, հեռացիւր այստեղից և ասա քո տիրոջը, թող ինքը գայ տանելու երիտասարդները, եզները, ոչխարները, խոզերը և այն բողոքը, ինչ որ նա պահանջում է: Մենք մեր լեռներում սուրներս ձեռքներս կը սպասենք նրան:

Բարկացած դեսպանը՝ շրթունքները կծելով՝ ասում է:

—Այո, կը գանք, թշուառականներ. և իր զինուորներէ հետ հեռանում է:

Իժւար է նկարագրել, թէ որքան ուրախացան բասկերը նրա գնալուն: Միայն Իւշին-Տօմայի դէմքը մթնեց:

—Իօսիւր, մի խօսք ասա մեզ, մեր մեծարգոյ երէց, մենք ջանկանում ենք քո ձայնը լսել, ասում է Բէհէն-Առակիրը:

—Ոչ, զաւակներս, պատասխանում է Իւշին-Տօմայօն, չեմ կարող . . . ես խիտ յուզւած եմ: Ուրախութիւնն ինձ խեղդում է և միևնոյն ժամանակ սիրոս տանջում, մաշում է

վշտից: Ես գիտեմ, որ դուք իսկական բասկեր էք... բայց...
փորձե՛ք իսկաւ-էութան: . . .

Այս խօսքերն արտասանելով՝ ծերունին պատուօտեց իր
շորերը:

—Ո՛հ, մեղքացիք, խղճն մեզ, մի խօսք ասա, սողրեցրու,
ճանապարհ, ցոյց տուր մեզ, պաղատում է ամբօխը Ինչո՞ւ այդ
արտասուքը թափու՞մ է քու աչքերից . . .

—Ես լաց եմ լինում, որովհետև տեսնում եմ իսկաւ-էութի-
այի կործանման սկիզբը. առանց դաշնակցութեան ուժ չի լինել:
Զարհուրելի թշնամին մեզ սպառնում է արտաքուստ, իսկ այս-
տեղ՝ տանը՝ մենք ունինք մի այլ ոչ պակաս ահեղ թշնամի . . .
Դեռ հեռու չէ այն ժամանակը, երբ բոլոր բասկերն ապրում
էին ինչպէս հարազատ եղբայրներ, և մեր լեռներին տիրել էր
խաղաղութիւնը: Հիմա մենք թշնամի ենք միմեանց, ինչպէս
կրակն ու ջուրը: Եւ ես, զառամեալ, համարեա մերձիմահ
ծերունիս, վերջին օրերիս պիտի ստիպւած լինիմ տեսնել իմ
սիրելի հայրենիքի կործանումը . . .

—Նրբէք. քանի ես դեռ ողջ եմ, այդ չբախտք է լինի.
ասաց մի բոլորովին սպիտակած ծեր, դուրս գալով ամբօխի
միջից և դիմելով դէպի Իւշին-Տօմայօն: Նրա մէջքը բոլորովին
կորացած էր տարեքից, իսկ երկար սպիտակ մորուքը հասնում
էր մինչև գօտին: Ամբողջ իսկաւ-էութայում նրանից ծեր չը կար,
և ոչ մէկի երեսը չէր արտայայտում այնպիսի խոր վեշտ, ինչ-
պէս նրանը:

—Մօտեցիր ինձ, Զառա, դու խղճ ունիս, բացազանչեց
ծերունին: Այս խօսքերը լսելիս բոլորն էլ օսատիկ ցնցեցին և
շունչները պահած՝ սկսեցին հետևել թէ ինչ է լինելու:

—Ոգորմիր, փրկիր մեզ, Տէր, շնջաց Իւշին-Տօմայօն:

—Զառա, Զառա, մօտեցիր, բացազանչեց կրկին ծերունին:
Ես Լեկաբիդիս՝ Լեօխ հայրը՝ կամենում եմ բոլոր ժողովրդի
հանդէպ խօսել քեզ հետ:

Ամբօխը շարժեց և այնտեղից առաջ եկաւ մի ամրա-
կազմ, երեսուն ասրեկան տղամարդ, վեհ և պարթև հասակով:
Նա մօտեցաւ ծերունուն և ձեռքերը կրծքին խաչելով, ասաց.

—Ահա ես այստեղ եմ. ի՞նչ ես կամենում ասել:

Զառային տեսնելով՝ Լեկաբիդին դողաց ամբողջ մարմնով՝
և վայր պիտի ընկնէր, եթէ չը կրթնէր Իւշին-Տօմայօյի գա-
ւազանին, սակայն մի բուպէից յետոյ ուղղելով, ծերունին այսպէս
խօսեց.

—Անցեալի մռայլ լիշողութիւնները միտքս եկան ոչ թէ
սարսափ տարածելու մեր երկրում, այլ նրա բարեքը միայն
աչքիս առաջ ունենալով: Լօիր ինձ, Զառա: Խմ ամենասիրելի
որդի Լեյօն և դու շատ սերտ բարեկամներ էիք: Մէկ անգամ
դուք Իւրբազի լեռուր որսի գնացիք: Դեռ լեռներումն էիք, երբ
գիշերը պատեց. յողմած, ցրտից սառած, դուք Առանսց ամրոցի
դուռը բախեցիք: Ամրոցի տէրը, Բէհէն-Առակիլը, հրամայեց դուռը
բաց անել, ձեզ ներս ընդունեց և թոյլ աւաւ ձեզ նրա բնա-
կարանում անցկացնել այդ ցուրտ ձմռան գիշերը: Խոհանոցը
մտնելով, ուր այդ ժամանակ ուրախ վառւում էր վառարանը,
դուք իմացաք, որ Բէհէն-Առակիլը շատ հօգօր մարդ է, որովհե-
տև շատ ծառաներ ունէր: Այդտեղ լեռնաբնակիների մէջ դուք
տեսաք մի ջահէլ աղջիկ, որի լուսաթաթախ դէմքը լուսինն էր
էշեցնում, իսկ նրբութիւնը՝ ձիւնի հատիկները. նա ձեռքին
բրդի քուլան բռնած, թեւ էր մանում: Դուք ձեր շորերը չորա-

ցնելու համար նստեցիք կրակի շուրջը, իսկ մատաղ աղջիկը վերցրեց ջրով լի սափորը, մօտեցաւ ձեզ և ասելով, «բարով եկաք, թանգագին հիւրեր», լաց ձեր ոտները: Գուք մի վարկեանում երկուսդ էլ սիրահարեցիք նրա վրայ: Թշնա սէր, որ այնքան ցաւերի և անբախտութեան պատճառ եղաւ: Գեզեցիուհի Եւզօան իր սիրտը տւաւ Լելօին: Նոյն ըովակից քո սիրտը լցեց նախանձով և ատելութիւնով: Գեռ հարսանիքի ուրախութիւնը չըվերջացած, գիշերով դու մտար իմ որդու տունը և փախցրիւ նրա կնոջը: Ձարհուրելի՛ յանցանք: Եւնտան վճռեց քեզ պատժել: Բայց դու բարեկամների և ազգականների օգնութեամբ ոտքի տակ աւեր Եւնտայի բոլոր օրէնքները: Այն օրից անասելի թշառութիւններ սկսեցին թափել մեր գլխին: Քեզնից որդուս մահւան վրէժը հանելու համար, ես հաւաքեցի ծառաներիս, գնացի, կրակ տւի քո տունը, ոչնչացրի քո հօտերը, ոտնակոխ արի քո արտերը, կըտրտեցի քո անտառները և քո հինգ եղբայրներին գերի վերցրնելով, կախեցի նրանց բոլորին մօրդ բնակարանի դիմաց: Գրփոխային յանցանք, բայց քո կատարածն աւելի զարհուրելի էր: Լսելով մեր գործերը, ամբողջ Եսկալ-Էռիա ոտքի կանգնեց: Աւաբան, Գիւպեցիօան և Բիսկայի կէսը սպստամբեցան և գէնք առած՝ քո կողմն անցան: Իսկ Բիսկայի միւս մասը, Նաւառան և մնացած բասկերն անցան իմ կողմը: Այն օրից ներքին ընտանեկան պատերազմը էլ չը վեջացաւ: Անիծելիս դու, Լելօի սպանող . . . Ո՛չ, ո՛չ, թէ՛նք եմ ասում . . . միտքս խառնում է . . . ներքի, զառա: Եսկալ-Էռիայի սիրուն համար մոռանանք անցած օրերի մեր թշնամութիւնը: Գիտեմ, ես քեզ շատ չարիք եմ հասցրել: Բայց հիմա Եսկալ-Էռիայի անունով խնդրում

եմ քեզ, մոռացիր թշնամութիւնդ, ներիր ինձ: Տուր ինձ քո ձեռքը, կամենում եմ համբուրել և եթէ դեռ նրա վրայ մնացած կայ որդուս արիւնը, արտասուքովս կը լւանամ, կը մաքրեմ ձեռքը: Եւ ծնկներն վրայ ընկնելով, Լեկաբիդին համբուրեց Ջառայի ձեռքը:

Հրաշայի տեսարան: Հայրը՝ հայրենիքի ազատութեան համար՝ համբուրում է իր որդու սպանողի ձեռքը:

Բոլոր ժողովին ներկայ եղողները լաց էին լինում: Ջառան ծածկել էր երեսը. նրա սիրտը սաստիկ խփում էր. կուրծքը խիստ ծանր կերպով բարձր ու ցածր էր անում: Վերջապէս իրան տիրելով՝ ասաց.

—Ներեցէք, բասկեր, ես անսահման մեղաւոր եմ ձեր առաջ, իսկ դու, թշառ հայր, վեր կաց, ես արժանի չեմ, որ դու իմ առաջ հողի մէջ թաւալիս. թող, թող ինձ ոտքերդ համբուրեմ:

—Ջառան թեքեց և ուզում էր ընկնել և համբուրել Լեկաբիդիի ոտքերը, բայց ծերունին վեր կացաւ և ձեռքով նրան արգելելով՝ ասաց.

—Արի գերիս, զաւակս. միանանք բոլորս Հոսմի դէմ՝ իրկենք հայրենիքի անկախութիւնը:

Եւ երկու թշնամիները գրկեցին:

—Միանանք բոլորս, բոլորս միանանք, թնդում էր ամբողջ ժողովը:

Այդ ժամանակ մի զահէլ գեղեցիկ աղջիկ երևաց Ժայռի դիմին և սկսեց նւագել իր ոսկի տաւղի վրայ.—

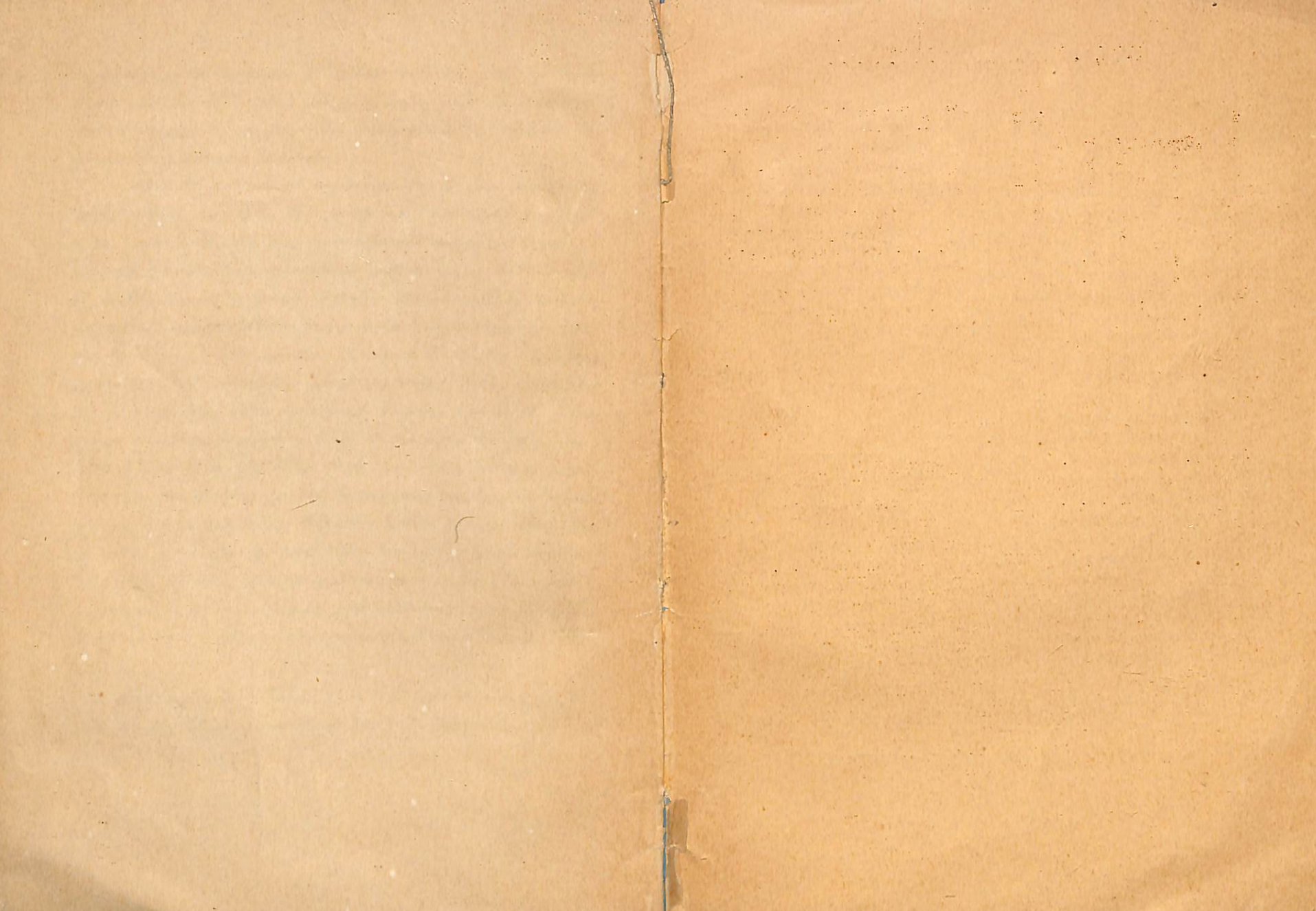
—«Անտառներում,» այսպէս էր երգում Այտօրի դուատըրը, «հաւաքում են գայլերը: Նրանք քաղցած են, որս են փնտռում

և չըջակայքը թնդացնում են իրանց օտնոցով: Արթուն կացէք, հովիւներ: Եթէ դուք քնէք, կը ոչնչացւին ձեր հօտերը. արթուն կացէք ու սրեցէք ձեր տապարներն ու տէգերը, որ կարողանաք կոտորել դայլերին:

— Ի՞նչ են ցանկանում այլազգիք մեր լեռներում. նրանք կամենում են ոչնչացնել մեր պատիւն ու ազատութիւնը: Նրանք ասում են, թէ մեր մատաղահաս աղջիկէքը սիրուն ու գեղեցիկ են, մեր երկտասարդները քաջ և ուժեղ են և ուզում են տանել նրանց աշխարհի իշխանի ծառայութեան համար: Կսկալիայի ազատութեան ծառը ասում է աշխարհին. «դու շատ վախկոտ ես», և այս պատճառով ուզում են կտրել, ոչնչացնել նրան: Դուրս, հոսմայեցիք, դուրս այստեղից: Մենք քիչ ենք թւով, բայց մենք չենք վախենում ձեզնից, որովհետեւ մենք բոլորս դարձեալ եղբայրներ ենք: Հոսմայեցոց մարմինը պատած է երկաթով, իսկ մենք մերկ ենք. բայց մենք կը բարձրանանք մեր լեռների գլուխը, կը ջարդենք ժայռերը ու կը թափենք թշնամու գլխին: Նրբ թշնամին կը սկսի փախչիլ, մենք վեր կը գանք լեռներից, կը հալածենք նրանց մեր կարճ տէգերով: Նայեցէք, բասկեր. կաստիտ երկնքի վրայ լուսին է փայլում և ուղարկում է դէպի երկիրը իր արծաթափայլ լոյսը: Աղօթենք Աստծուն, որ նա ոյժ տայ մեր դաշնակցութեանը ու փրկի Կսկալ Կռիւն» . . .

Բոլորն ընկան ծնկներէ վրայ և ճակատները կացրին գետնին: Նրանց աղօթքը, որ նման էր ծովի շնչումին, հասնում էր մինչև երկինք:

823

ՄԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

№	Թ. Կ.
1. «Աղբիւր» 84 թ. » 3 —	
2. " " 87 թ. " 3 —	
3. " " 88 թ. " 10 —	
4. " " 85 թ. " 10 —	
5. " " 86 թ. " 10 —	
6. " " 88 թ. " 4 —	
7. " " 89 թ. " 3 —	
8. Փայտաշէն իւրմթից սպիտակ տուճը. պատկերագարդ — 60	
9. Հսկայ մըջիւն, պատ. — 40	
10. Ժամ Բատ. Լիւրիի մամկ. — 10	
11. Ոսկե ձկնիկ, Պոռչկիւն — 30	
12. " II սերիս — 5	
13. Մշակած եւ անմշակ ծառի կեանքը — 30	
14. Չար. Արամի արկած. — 50	
15. Փրիտեօֆ դիւց. (պատկ.) 40	
16. Բնար իօսանակ . . . — 50	
17 Պօզնանի ուսուցչի օրագ. 20	
18. Այ. Դոյե. Երկու մանրամասկ 5	
19. Անդերսեն, Սոխակ եւ Խոզարած — 15	
20. Դիկենս, Հարս եւ սկես. — 15	
21. Լըլըցե-Կրմ. պընըֆիւշակը 25	
22. Երնէրսաները եւ Արամը յարեկամները — 40	
23. Ղ. Աղաշեան, Արեգնագան 40	
24, Տորք Անգեղ եւ Հայկրանուշ զեղեցիկ — 40	
25. Տիգօ, Ղաշի աղաթմէրան 1 —	
26. Ա. Մ. Ե Պ. Ժաշակ (ընտիր բանաստ.) — 25	
27. Ն. Տ. Արեւորքեան, Տեղագրական Ատմականի — 30 Կ.	
28. Օրացոյց միծաղիր պատ. կերագարդ 90 թռի — 30	
29. Փոքրադիր " " — 15	
30. Փ. Վարդ., Արեւելեան միպաշխարհ — 20	
31. Բասկական Լեզնարս — 2	

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

32. Պարոյր Հայկազն եւ Մովսէս Խորիկացի . . . — 50
33. Ս. Սահակ եւ Մեարովր 50
34. Չմեռ (օլիոգրաֆիս) — 50
35. Մոզերի երկրպագութ. 3 —
36. Արշարոյս 3 —
37. Յիսուս Խաչակիր . . . 3 —

4563000

ԿԻՅԷ՛ ԿИЗЛІСЬ «АГДЮРЬ»

Փախում է եւ հայ գրական անոցներում:

ԳԻՆՆ Է 2 ԿՕՊԷԿ

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004934

